

FRANSIYA, GERMANIYA VA O‘ZBEKISTONDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHDA QO‘LLANILAYOTGAN QONUNCHILIK ASOSLARI VA INSTITUTSIONAL MEXANIZMLAR

Radjabova Shoxsanamxon Tolibjon qizi

TDYU Xalqaro arbitraj va nizolarni hal

qilish mutaxassisligi magistri

e-mail: radjabovashohsanam@gmail.com

Abstract: *This article critically examines the legal frameworks and institutional mechanisms employed by France, Germany, and Uzbekistan in their respective endeavors to combat corruption. By delving into historical contexts, forms of corruption, and the national strategies implemented, the article provides an in-depth analysis. Additionally, it compares the experiences of France, Germany, and Uzbekistan, highlighting their unique approaches and legal nuances in the fight against corruption. The significance lies in unraveling the diverse legal landscapes and strategies employed by these nations, offering insights into global anti-corruption efforts.*

Keywords: *corruption, mechanism, dilemma, nepotism, legal erosion.*

Аннотация: *В данной статье критически рассматриваются правовые основы и институциональные механизмы, используемые Францией, Германией и Узбекистаном в борьбе с коррупцией. В статье проводится углубленный анализ путем изучения исторического контекста, моделей коррупции и реализуемых национальных стратегий. Кроме того, он сравнивает опыт Франции, Германии и Узбекистана, а также выделяет их специфические подходы и правовые нюансы в борьбе с коррупцией. Важно отметить, что он раскрывает различные правовые ландшафты и стратегии, используемые государствами, и дает представление о глобальных усилиях по борьбе с коррупцией.*

Ключевые слова: *коррупция, механизм, дилемма, кумовство, правовая эрозия.*

Annotatsiya: *Ushbu maqola Fransiya, Germaniya va O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashda qo‘llayotgan qonunchilik asoslari va institutsional mexanizmlarini tanqidiy ko‘rib chiqadi. Tarixiy kontekstlarni, korrupsiya shakllarini va amalga oshirilgan milliy strategiyalarni o‘rganish orqali maqolada chuqur tahlil*

qilingan. Bundan tashqari, u Fransiya, Germaniya va O'zbekiston tajribasini taqqoslab, ularning korrupsiyaga qarshi kurashdagi o'ziga xos yondashuvlari va huquqiy nuanslarini yoritadi. Muhimi, bu davlatlar tomonidan qo'llaniladigan turli xil huquqiy landshaftlar va strategiyalarni ochib berish, korrupsiyaga qarshi global sa'y-harakatlar haqida tushuncha berishdir.

Kalit so'zlar: korrupsiya, mexanizm, dilemma, nepotizm, huquqiy eroziya.

Korrupsiyaning ildizlari insoniyat jamiyatlari va boshqaruv tuzilmalari evolyutsiyasi bilan bog'liq holda tarix yilnomalariga chuqur kirib boradi. Turli davrlarda korrupsiya hukmron ijtimoiy-siyosiy sharoitlarga moslashib, turli ko'rinishlarda namoyon bo'ldi. Qadimgi sivilizatsiyalarda, Mesopotamiyadan Rimgacha bo'lgan davrda, poraxo'rlik va favoritizm holatlari hujjatlashtirilgan bo'lib, bu korrupsiyaning jamiyat institutlariga korroziv ta'sirini erta tan olishini ko'rsatdi. Hukmron elita meritokratiyadan ko'ra oilaviy munosabatlarni afzal ko'rganligi sababli, feodal tizimlar qarindosh-urug'chilikning guvohi bo'lgan. Muhim intellektual va madaniy yutuqlar bilan ajralib turadigan Uyg'onish davri ham korrupsiyaga guvoh bo'ldi, chunki homiylik tarmoqlari badiiy komissiyalar va siyosiy tayinlovlarga ta'sir ko'rsatdi.

Mustamlaka ekspansiyalari davrida korrupsiya yangi o'lchovlarni topdi, chunki xorijiy kuchlar o'zlarining hukmronliklaridan iqtisodiy manfaatlar uchun foydalanganlar. Mustamlakachilikdan keyingi davrda davlatni barpo etish borasidagi sa'y-harakatlar bilan ajralib turdi, ko'pincha institutsional barqarorlik va axloqiy yetakchilikning etishmasligi tufayli yangi tashkil etilgan hukumatlarda korrupsiya kuchaygan. Murakkab global dinamikaga ega zamonaviy davr korrupsiyaning kiberjinoyat va transmilliy korrupsiya tarmoqlari kabi murakkab shakllarga aylanib borayotganiga guvoh bo'ldi.

Tarixan korrupsiya siyosiy mafkura va iqtisodiy tizimlarning o'zgarishi, har bir davrning o'ziga xos jihatlariga moslashish orqali saqlanib qolgan. Ushbu mustahkam xususiyat zamonaviy huquqiy bazalarda korrupsiyaga qarshi kurashning samarali strategiyalarini ishlab chiqish uchun tarixiy kontekstlarni nozik tushunish muhimligini ta'kidlaydi. Korrupsiyaning ildizlariga qarshi kurashish nafaqat qonuniy choralarni,

balki uning traektoriyasini shakllantirgan tarixiy kuchlarni har tomonlama tushunishni ham talab qiladi¹.

Milliy darajada korrupsiyaga qarshi kurash mustahkam institutsional mexanizmlarni yaratish va joriy etishni taqozo etadi. Dunyo bo'ylab hukumatlar ushbu keng tarqalgan muammoni hal qilish uchun ko'p qirrali strategiyalarni qo'llaydilar va uning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy tuzilmalarga korroziv ta'sirini tan oladilar. Korrupsiyaga qarshi milliy sa'y-harakatlarning asosiy jihatlaridan biri korrupsiya amaliyotini jinoyat deb hisoblaydigan, huquqbuzarlarga jazo va sanksiyalarni belgilovchi qonunchilik asoslarini o'z ichiga oladi. Korrupsiyaga qarshi qonunlar va xulq-atvor kodekslari kabi huquqiy hujjatlar shaffoflik va javobgarlikni mustahkamlashda asosiy vositalar bo'lib xizmat qiladi.

Keng tarqalgan global muammo hisoblangan korrupsiya geografik chegaralarni kesib o'tadi va jamiyatlar tuzilishiga kirib, chuqur huquqiy va axloqiy dilemmalarni keltirib chiqarishga sabab bo'ladi. Korrupsiyaning zararli oqibatlari siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy sohalarida aks-sado berib, adolat va qonun ustuvorligi asoslariga putur yetkazadi. Korrupsiya o'z mohiyatiga ko'ra, o'ziga ishonib topshirilgan vakolatni shaxsiy manfaatlar yo'lida suiiste'mol qilishda aks etib, bu poraxo'rlik, o'zlashtirish, qarindosh-urug'chilik kabi turli ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Noqonuniy amaliyotlarning bu murakkab tarmog'i huquqiy tizimlarning to'g'ri ishlashi uchun zarur bo'lgan shaffoflik, javobgarlik va halollik tamoyillariga putur yetkazadi.

Huquqiy sohada korrupsiya ko'p qirrali tahdid sifatida namoyon bo'lib, qonun hujjatlari, sud jarayonlari va huquqni qo'llash mexanizmlari samaradorligini pasaytiradi. Korrupsiyaning huquqiy institutlarga korroziv ta'siri, ayniqsa, xavfli bo'lib, chunki u sud tizimining xolisligi, sud jarayonlarining adolatliligi va jamoat manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan qonunlar ijrosini buzilishiga olib keladi.

Qolaversa, korrupsiya qonun ustuvorligi tushunchasiga to'g'ridan-to'g'ri muammo tug'diradi, chunki shaxsiy manfaatlarga asoslangan huquqiy normalarning tanlab qo'llanilishi barcha shaxslar, ularning maqomi va ta'siridan qat'i nazar, bir xil huquqiy standartlarga bo'ysunishi haqidagi asosiy tamoyilga putur yetkazadi. Huquqiy tamoyillarning korrupsion amaliyotlar bilan yemirilishi ishonchsizlik

¹ Mauro, P. (1995). "Corruption and Growth." *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3).

muhitini keltirib chiqaradi, jamiyat taraqqiyoti va iqtisodiy taraqqiyotga to'sqinlik qiladi.

Global nuqtayi nazardan qaraganda, korrupsiya chegara bilmaydi va xalqaro hamkorlikdagi sa'y-harakatlarni talab qiladigan murakkab muammolar to'plamini yaratadi. Huquqshunos olimlar va amaliyotchilar transmilliy miqyosda korrupsiyaga qarshi samarali kurasha oladigan huquqiy bazalarni ishlab chiqish va takomillashtirishdek murakkab vazifa bilan kurashmoqda. Korrupsiyaning salbiy oqibatlarini, jumladan, adolatni buzish, iqtisodiy rivojlanishga to'sqinlik qilish va jamoatchilik ishonchini yo'qotish alohida yurisdiksiyalar doirasidan tashqarida mustahkam huquqiy javob berishni talab qiladi².

Ko'rishimiz mumkinki, global korrupsiya muammosi jamiyat farovonligining markaziga zarba beruvchi murakkab huquqiy muammolarni keltirib chiqaradi. Korrupsiyaning huquq tizimlariga kirib borishining usullarini tushunish ushbu keng tarqalgan tahdidga qarshi kurashish uchun keng qamrovli strategiyalarni ishlab chiqish uchun zarurdir. Yuridik hamjamiyat korrupsiyaning murakkabligi bilan kurashar ekan, huquqiy asoslarni mustahkamlash, qonun ustuvorligini qo'llab-quvvatlash va adolat shaxsiy manfaatlardan ustun turadigan global muhitni ta'minlash zarurati bo'lib qolmoqda.

Aslini olganda, korrupsiya bilan bog'liq muammolarga huquqiy yechim berish ko'p qirrali bo'lib, ushbu global tahdidning doimiy o'zgaruvchan konturlariga doimiy moslashishni talab qiladi. Yuridik amaliyotchilar adolat posbonlari bo'lib, ularga huquqiy tizimlarni mustahkamlash, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va jahon miqyosida korrupsiya keltirib chiqaradigan murakkab huquqiy muammolar to'rida harakat qilish vazifasi yuklatilgan.

Keng tarqalgan va ko'p qirrali kasallik bo'lgan korrupsiya butun dunyo bo'ylab huquqiy tizimlar asoslarini buzadigan turli shakllarda namoyon bo'ladi. Ushbu keng qamrovli tadqiqot poraxo'rlik, o'g'irlik, byurokratiya, tovlamachilik va pul yuvish kabi turli xil shakllarini ochib beradigan korrupsiyaning asosiy nuqtasini o'rganadi. Korrupsiyaga qarshi samarali kurashishga intilayotgan huquqshunoslar uchun quyidagi shakllarning mohiyatini tushunishlari juda muhimdir.

1. Poraxo'rlik:

² Al-Ubaydli, O., & Andersen, S. (2018). "Corruption: From Myths to Measurement." *Journal of Economic Surveys*, 32(4).

Poraxo‘rlik korrupsiyaning eng muhim ko‘rinishlaridan biri bo‘lib, mansabdor shaxsning yoki mansabdagi boshqa shaxsning harakatlariga ta’sir ko‘rsatish uchun har qanday qimmatli narsalarni taklif qilish, berish, olish yoki so‘rashni o‘z ichiga oladi. Ushbu noqonuniy ayirboshlash qarorlar qabul qilish jarayonlarining yaxlitligiga putur yetkazadi, sud jarayonlarining adolatliligiga jamoatchilik ishonchini yo‘qotadi.

2. O‘zlashtirish:

Korrupsiyaning yana bir makkor ko‘rinishi bo‘lgan o‘zlashtirish (rastrata) jismoniy shaxsga ishonib topshirilgan pul mablag‘larini shaxsiy manfaatlari yo‘lida o‘zlashtirish yoki sarflashga olib keladi. Huquqiy nuqtayi nazardan, rastrata ko‘pincha davlat idoralari bilan bog‘liq bo‘ladi, bu resurslarning taqsimlanishiga putur yetkazadi va qonuniy majburiyatlarning adolatli bajarilishiga o‘z ta’sirini o‘tkazmay qo‘ymaydi. Yuridik amaliyotchilar institutlarning moliyaviy yaxlitligini ta’minlash, rastrata holatlarini aniqlash va jinoiy javobgarlikka tortish choralari kuchaytirishlari lozim.

3. Nepotizm (kronizm):

Nepotizm, korrupsiyaning korroziv shakli bo‘lib, qarindoshlar yoki yaqin do‘stlarga, ayniqsa, lavozimga tayinlash yoki ko‘tarilish kontekstida ko‘rsatilgan favoritizmni o‘z ichiga oladi. Huquqiy sharoitlarda qarindosh-urug‘chilik sudlarning samarali faoliyati uchun muhim bo‘lgan meritokratik tamoyillarni buzishi mumkin. Yuridik amaliyotchilar nepotistik amaliyotlarning zararli oqibatlarini yumshatish uchun tayinlash jarayonlarining shaffofligini targ‘ib qilishlari kerak.

4. Pul yuvish:

Korrupsiya bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan pul yuvish, odatda chet el banklari yoki qonuniy korxonalar ishtirokidagi pul o‘tkazmalari yo‘li bilan noqonuniy yo‘l bilan olingan pullarning kelib chiqishini yashirishni o‘z ichiga oladi. Huquqiy sohada pul yuvish moliyaviy operatsiyalarning yaxlitligiga putur yetkazishi mumkin, bu esa huquqiy jarayonlarni tashqi manipulyatsiyaga moyilligini oshiradi. Yuridik amaliyotchilar pul yuvishga qarshi qat’iy choralarni qo‘llash, yuridik institutlarning moliyaviy asoslarini mustahkamlash uchun chegaralar bo‘ylab hamkorlik qilishlari kerak³.

Yuqoridagilardan ko‘rishimiz mumkinki, chuqur ijtimoiy oqibatlarga olib keladigan keng tarqalgan global muammo bo‘lgan korrupsiya turli ko‘rinishlarda

³ Donchev, D., & Ujhelyi, G. (2014). "Love for Money, or Love for the Boss? Accountable Governance, Corruption, and Firm Performance." *Journal of Public Economics*, 117.

namoyon bo‘ladi, ularning har biri huquqiy tizimlarning tuzilishiga putur yetkazadi. Korporativ rahbarning davlat shartnomalariga noqonuniy ta’siri misol bo‘ladigan poraxo‘rlik sud jarayonining yaxlitligiga putur yetkazadi. O‘zlashtirish, ya’ni davlat farovonligi uchun ajratilgan davlat mablag‘lari shaxsiy manfaatlarga yo‘naltiriladi. Nepotizm odil sudlovning meritokratik asosini buzadi. Guvohlarning ko‘rsatmalarini manipulyatsiya qilish uchun jinoiy elementlar tomonidan qo‘llaniladigan tovlamachilik sud jarayonining haqiqatni qidirish mohiyatini buzadi. Pul yuvish qonuniylik niqobi ostida jinoiy daromadlarni yashiradi, moliyaviy shaffoflikni buzadi. Bu holatlar esa, korrupsiyaning global miqyosda huquq tizimlari oldida turgan ko‘p qirrali muammolarini ta’kidlab, mustahkam huquqiy asoslar va adolatga qarshi kurashish uchun qat’iy majburiyatlarni talab qiladi.

Qonunchilikdan tashqari samarali huquqni muhofaza qiluvchi organlar muhim rol o‘ynaydi. Tergov vakolatlari bilan qurollangan korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha ixtisoslashtirilgan bo‘linmalar korrupsiyaga oid ishlarning adolatli va xolis hal etilishini ta’minlash uchun sud organlari bilan hamkorlik qiladi. Xabar beruvchilarni himoya qilish mexanizmlari shaxslarni korrupsion faoliyatni fosh qilishda muhim ittifoqchi sifatida harakat qilib, tezkorlik bilan xabardor qilishga undaydi. Korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha milliy organlar, ko‘pincha mustaqil tuzilmalar zimmasiga ushbu sa’y-harakatlarni muvofiqlashtirish va nazorat qilish, korrupsiyaning oldini olishga tizimli yondashuvni ta’minlash vazifasi yuklangan.

Bundan tashqari, davlat va xususiy sektorda axloqiy xulq-atvorni targ‘ib qilish korrupsiyaga qarshi milliy strategiyalarning asosini tashkil etadi. Har tomonlama axloqiy ta’limni amalga oshirish, tushuntirish kampaniyalari bilan birgalikda halollik madaniyatini tarbiyalaydi. Moliyaviy nazorat mexanizmlari, jumladan, audit va monitoring tizimlari, fiskal faoliyatni yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan qonunbuzarliklarni tekshirish orqali to‘xtatuvchi vosita sifatida ishlaydi. Davlat xaridlari sohasidagi islohotlar shaffoflik va raqobatga urg‘u berib, davlat xarajatlarida korrupsiya xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Muayyan mexanizmlar turlicha bo‘lishi mumkin bo‘lsa-da, korrupsiyaga qarshi mustahkam milliy asos huquqiy, institutsional va madaniy elementlarning sinergiyasini o‘z ichiga oladi. Mamlakatlar korrupsiyaga qarshi samarali kurashish va yaxshi boshqaruv tamoyillarini qo‘llab-quvvatlash uchun ushbu mexanizmlarni doimiy ravishda moslashtirishi va kuchaytirishi lozim.

Fransiya. Fransiya korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha muhim qadamlar qo'ydi, uning xalq ishonchi va iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini tan oldi. Mamlakatda 2016-yilda qabul qilingan "Sapin II" qonuni kabi asosiy qonun hujjatlari korrupsiyaga qarshi kurash choralari kuchaytiruvchi keng qamrovli huquqiy bazaga ega. Qonun korrupsiyaning oldini olish bo'yicha kompaniyalarga, jumladan, muvofiqlik dasturlarini amalga oshirish va ushbu choralarni nazorat qilish va amalga oshirish uchun mas'ul bo'lgan Fransiya Korrupsiyaga qarshi kurash agentligini (AFA) tashkil etish bo'yicha qat'iy talablarni kiritdi.

Milliy moliya prokuraturasi (PNF) korrupsiyaga oid ishlarni tergov qilish va ta'qib qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Fransiya xalqaro sa'y-harakatlarda, jumladan, OECDning Poraxo'rlikka qarshi konvensiyasida faol ishtirok etib, korrupsiyaga qarshi kurashda transchegaraviy hamkorlikka sodiqligini ko'rsatdi. Mamlakatda korporativ javobgarlik va nafaqat jismoniy shaxslarni, balki yuridik shaxslarni ham javobgarlikka tortishga alohida e'tibor qaratilmoqda⁴.

Gemaniya. Germaniyaning korrupsiyaga qarshi kurashga yondashuvi uning qonun ustuvorligini ta'minlashga sodiqligini aks ettiradi. Mamlakatda mustahkam huquqiy baza mavjud bo'lib, Jinoyat kodeksi korrupsiyaning turli shakllarini ko'rib chiqadi. E'tiborlisi, "Sog'liqni saqlash sohasida korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonun tibbiyot sohasiga xos chora-tadbirlarni kuchaytirdi. Germaniya davlat boshqaruvida korrupsiyaning oldini olishga alohida e'tibor qaratayotgani uning ma'muriy qoidalari va yo'riqnomalari orqali yaqqol namoyon bo'ladi.

Germaniyaning markazlashtirilmagan federal tuzilmasi korrupsiyaga qarshi kurashda federal va shtat organlarining hamkorligini o'z ichiga oladi. Korrupsiyaga qarshi kurash markaziy boshqarmasi (ZAK) turli darajadagi hukumatlar o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantiradigan muvofiqlashtiruvchi organ vazifasini bajaradi. Mamlakatning xalqaro hamkorlikka sodiqligi uning Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi (UNCAC) kabi konvensiyalardagi ishtirokida yaqqol namoyon bo'ladi⁵.

Fransiya ham, Germaniya ham rivojlanayotgan muammolarga moslashish uchun o'z strategiyalarini doimiy ravishda takomillashtirib boradi. Bu mamlakatlar tajribasi korrupsiyaga qarshi samarali kurashishda qonunchilik asoslari, huquqni

⁴ The Guardian. (2022). "France 'most corrupt country in Europe,' says survey."

⁵ Deutsche Welle. (2022). "Corruption still a problem in united Germany."

muhofaza qiluvchi organlar va xalqaro hamkorlikni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv muhimligini ta'kidlaydi.

O'zbekiston Respublikasi. O'zbekiston, boshqa ko'plab davlatlar singari, korrupsiyaning jamiyat va iqtisodiyotga salbiy ta'sirini tan olgan. O'tgan yillar davomida korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha qonunchilik bazasi va institutlarini mustahkamlash bo'yicha sa'y-harakatlar amalga oshirildi.

Huquqiy baza: O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha qonunlar, jumladan, pora olish va o'zlashtirish kabi korrupsiyaning turli shakllarini jinoiy javobgarlikka tortuvchi Jinoyat kodeksi mavjud. Mamlakatda davlat sektorida shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashga qaratilgan qonun hujjatlari ham qabul qilingan.

Korrupsiyaga qarshi kurash idoralari: O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash choralari nazorat qilish va amalga oshirish uchun mas'ul institutlar mavjud. O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi korrupsiya holatlarini tekshirish va profilaktika chora-tadbirlarini amalga oshirishda muhim o'rin tutadi.

Xalqaro hamkorlik: O'zbekiston korrupsiyaga qarshi kurashda xalqaro hamkorlikka sodiqligini ko'rsatdi. Mamlakat korrupsiyaga qarshi kurashga qaratilgan xalqaro konvensiyalar va tashabbuslarda ishtirok etishi mumkin.

Islohotlar: O'zbekistonda hukumatlar ba'zida korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish maqsadida islohotlarni amalga oshirdi. Bu amaldagi qonun hujjatlarini ko'rib chiqish va o'zgartirishlar kiritish, tushuntirish ishlarini olib borish va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyati samaradorligini oshirishni o'z ichiga olishi mumkin.

O'zbekistonning korrupsiyaga qarshi kurashga intilishi uning keng qamrovli qonunchilik bazasi va korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan faol chora-tadbirlari bilan ta'kidlanadi. Quyidagi huquqiy jihatlar O'zbekiston yondashuvining samaradorligiga misol bo'la oladi:

Mustahkam qonunchilik asosi:

O'zbekistonning korrupsiyaga qarshi huquqiy arsenali mustahkam qonunchilik bazasiga, xususan, "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonunga asoslanadi. Ushbu qonunchilik korrupsiya xatti-harakatlariga aniq ta'riflar berib, korrupsiyani

aniqlash, jinoiy javobgarlikka tortish va jazolash uchun mustahkam asosni ta'minlaydi.

Profilaktik chora-tadbirlar va shaffoflik:

O'zbekistonning korrupsiyaga qarshi strategiyasi shaffoflikni oshirish va korrupsiya xavfini kamaytirishga qaratilgan profilaktika choralarini o'z ichiga olishi mumkin.

Xalqaro hamkorlik:

O'zbekistonning korrupsiyaga qarshi kurashga sodiqligi uning xalqaro tashkilotlar va boshqa davlatlar bilan hamkorligida namoyon bo'lsa kerak. Xalqaro hamkorlik axborot almashinuvi, birgalikda tekshiruvlar o'tkazish va korrupsiyaga qarshi global standartlarga rioya qilish orqali korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligini oshiradi.

Xabar beruvchini himoya qilish:

Huquqiy baza ma'lumot tarqatuvchilarni himoya qilish qoidalarini o'z ichiga olishi mumkin, bu esa odamlar korrupsiya haqida xabar berishda xavfsiz his qilishlari uchun muhit yaratishi mumkin. Xabar beruvchini himoya qilish korrupsiya amaliyotlarini fosh etish va javobgarlik madaniyatini oshirishning asosiy elementidir.

Aktivlarni tiklash mexanizmlari:

Aktivlarni undirish bilan bog'liq huquqiy qoidalar O'zbekistonning korrupsiyadan olingan moliyaviy daromadlarni yo'q qilishga sodiqligini ko'rsatadi. Aktivlarni qaytarish choralari korrupsiyaga qarshi kurashning ham jazolovchi, ham oldini oluvchi jihatlariga yordam beradi.

Korrupsiyaga qarshi kurash sohasida Fransiya va O'zbekiston o'zlarining huquqiy asoslari, ijro mexanizmlari va institutsional tuzilmalarida sezilarli tafovutlarni ko'rsatmoqda. O'zining mustahkam huquqiy arsenali bilan ajralib turadigan Fransiya davlat va xususiy sektordagi korrupsiyaga qaratilgan namunali qonun bo'lgan Sapin II qonunini amalga oshirdi. Qonunchilik korxonalar zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi, qat'iy choralar ko'rish orqali qonunlarga rioya qilish madaniyatini oshiradi. Bundan tashqari, Fransiyada faqat moliyaviy jinoyatlarga e'tibor qaratish uchun Parquet National Financier (PNF) kabi ixtisoslashgan organlar ishlaydi, bu esa korrupsiya ishlarini sudga ko'rishga bag'ishlangan va ekspert yondashuvini ta'minlaydi. Fransuz modeli, shuningdek, xalqaro hamkorlikni

ta'kidlab, o'z sa'y-harakatlarini korrupsiyaga qarshi global standartlarga moslashtiradi⁶.

Aksincha, O'zbekistonning yondashuvi uning rivojlanayotgan huquqiy landshafti va korrupsiyaga oid muammolarni hal qilishga sodiqligini aks ettiradi. Mamlakatda muhim huquqiy islohotlar amalga oshirildi, jumladan, korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlarini belgilab beruvchi va institutsional rivojlanish uchun zamin yaratuvchi "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonun qabul qilindi. O'zbekistonning qonunchilik bazasi Fransiya bilan solishtirganda yangi shakllanayotgan bo'lsa-da, korrupsiyaga barham berish borasida faol pozitsiyani namoyish etadi. Mamlakatning rivojlanayotgan huquqiy landshafti va islohotlarga intilishi uning shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashga sodiqligini ta'kidlaydi.

O'zbekiston va Germaniyaning nuansli tekshiruvini korrupsiyaga qarshi kurashning o'ziga xos yondashuvlarini, huquqiy nuanslarni va institutsional urg'ularni qamrab olganligini ko'rsatadi. Yevropa huquqiy landshaftida mustahkam o'rin tutgan Germaniya korrupsiyaga qarshi kurashda jinoiy va ma'muriy qonunlarning kombinatsiyasiga tayanadi. Mamlakat Jinoyat kodeksi bir qator jinoyatlarni, jumladan, pora olish va o'zlashtirishni o'z ichiga olgan bo'lib, har tomonlama huquqiy yondashuvni aks ettiradi. Germaniya korrupsiyaga qarshi samarali choralar ko'rmagan korporatsiyalarga jarima solib, Korporativ sanksiyalar to'g'risidagi qonun orqali korporativ javobgarlikka urg'u beradi. Mamlakatning mustaqil sud tizimi xolis sudlovni ta'minlab, aholining huquq tizimiga ishonchini oshirishga xizmat qilmoqda.

Boshqa tomondan, O'zbekiston korrupsiyaga samarali qarshi kurashish bo'yicha o'zgaruvchan huquqiy ishlanmalar davrida. Mamlakat korrupsiyaga qarshi kurash to'g'risidagi qonun kabi qonunlarni qabul qildi, bu esa korrupsiyaga qarshi choralarni institutsionalizatsiya qilish majburiyatini bildiradi. O'zbekistonning qonunchilik bazasi korrupsiya bilan bog'liq muammolarga faol javob berayotganini ko'rsatib, rivojlanmoqda. Germaniyaning huquqiy landshafti yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lsa-da, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar shaffoflik va hisobdorlik tomon jadal siljishini bildiradi. Ikkala davlat ham o'zlarining huquqiy paradigmalarida o'ziga xos kuchli tomonlarini namoyish etadilar va korrupsiyaga qarshi samarali strategiyalar bo'yicha global munozaraga hissa qo'shadilar.

⁶ Rose-Ackerman, S. (1999). "Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform." Cambridge University Press.

Korrupsiyaga qarshi kurashning global izlanishlarida Fransiya, Germaniya va O‘zbekistonning yonma-yon turishi ularning korrupsiyaga qarshi kurash asoslarini tashkil etuvchi turli huquqiy strategiyalar, institutsional mexanizmlar va tarixiy sharoitlarni yoritadi. Fransiya davlat va xususiy sektorning korrupsiyaga qarshi kurash choralarini o‘zaro bog‘laydigan keng qamrovli hujjat bo‘lgan Sapin II qonuni bilan mustahkam qonunchilik aralashuvining paradigmasi hisoblanadi. Parquet National Financier kabi organlarning institutsional qobiliyati Fransiyaning moliyaviy jinoyatlarga qarshi kurashda ixtisoslashgan ekspertizalarga sodiqligini ta’kidlaydi. Mamlakatning xalqaro hamkorlikka alohida e’tibor qaratilishi korrupsiyaga qarshi global standartlarga moslashishdagi rolini yanada mustahkamlaydi.

Aksincha, O‘zbekistonning o‘zgarib borayotgan huquqiy landshafti korrupsiyaga qarshi kurashda faolligidan dalolat beradi. “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonunning qabul qilinishi mamlakat huquqiy yo‘lida hal qiluvchi bosqich bo‘lib, korrupsiyaga qarshi kurashish va institutsional rivojlanish uchun asos yaratadi. Fransiya bilan solishtirganda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan huquqiy islohotlar shaffoflik va hisobdorlikni mustahkamlashga qaratilgan faol yondashuvni ta’kidlaydi. O‘zbekistonning qonunchilik bazasida amalga oshirilayotgan o‘zgarishlar korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha sa’y-harakatlarni institutsionallashtirish va ilg‘or jahon tajribasiga moslashish majburiyatini bildiradi.

Yevropa huquqiy an‘analarining mustahkam sohibi bo‘lgan Germaniyaga murojaat qiladigan bo‘lsak, uning korrupsiyaga qarshi paradigmasi korrupsiyani har tomonlama hal qilish uchun jinoiy va ma’muriy qonunlarni uyg‘unlashtiradi. Korporativ sanksiyalar to‘g‘risidagi qonun Germaniyaning korporativ javobgarlikka e’tibor qaratishini, talablarga javob bermaydigan subyektlarga jarima solishni ko‘rsatadi. Germaniyaning yaxshi tashkil etilgan huquqiy landshafti va mustaqil sud tizimi mustahkam qonunchilik bazasini yaratishga hissa qo‘shadi va aholining sud tizimiga ishonchini oshiradi.

Ushbu huquqiy landshaftlarni tahlil qilar ekanmiz, jahon hamjamiyati korrupsiya muammolarining ko‘p qirrali xususiyatini tan olishi va davlatlarning shaffoflik va javobgarlikka intilayotgan turli yondashuvlarini qadrlashi kerak. Huquqiy bazalar, institutsional mexanizmlar va tarixiy sharoitlarning dinamik o‘zaro ta’siri korrupsiyaga qarshi kurashning murakkab xususiyatini ta’kidlaydi. Fransiya,

Germaniya va O'zbekistondagi korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi institutsional mexanizmlar yanada shaffof va mas'uliyatli kelajak sari jamoaviy yo'lni shakllantirish uchun mayoq bo'lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Transparency International. (2022). "Corruption Perceptions Index 2021."
2. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2004). "United Nations Convention Against Corruption."
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2018). "OECD Foreign Bribery Report: An Analysis of the Crime of Bribery of Foreign Public Officials."
4. World Bank. (2022). "Global Indicators of Regulatory Governance."
5. Constitution of the Republic of Uzbekistan. (1992).
6. Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. (1994).
7. The Official Site of the President of the Republic of Uzbekistan. (2022). "Anti-Corruption Measures."
8. Presidential Decree on Measures to Implement the National Anti-Corruption Program. (2017).
9. Tashkent Times. (2021). "Uzbekistan to Establish a National Anti-Corruption Agency."
10. Uzbekistan National News Agency (UzA). (2019). "Uzbekistan Joins the United Nations Convention Against Corruption."
11. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). (2021). "Corruption Prevention and Integrity Promotion Program in Uzbekistan."
12. U.S. Department of State. (2022). "Uzbekistan 2020 Human Rights Report."
13. International Centre for Asset Recovery. (2022). "Uzbekistan's Efforts to Recover Stolen Assets."
14. Lambsdorff, J. G. (2007). "The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence, and Policy." Cambridge University Press.
15. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2008). "Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2007." World Bank Policy Research Working Paper No. 4654.

16. Rose-Ackerman, S. (1999). "Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform." Cambridge University Press.
17. Deloitte. (2022). "The Anti-Corruption Landscape: What Boards Should Know."
18. Mauro, P. (1995). "Corruption and Growth." *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
19. Donchev, D., & Ujhelyi, G. (2014). "Love for Money, or Love for the Boss? Accountable Governance, Corruption, and Firm Performance." *Journal of Public Economics*, 117, 213-228.
20. World Economic Forum. (2022). "Global Competitiveness Report 2021."
21. Al-Ubaydli, O., & Andersen, S. (2018). "Corruption: From Myths to Measurement." *Journal of Economic Surveys*, 32(4), 1032-1064.
22. World Justice Project. (2022). "Rule of Law Index 2021."
23. World Bank Group. (2022). "Doing Business 2021."
24. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2018). "OECD Foreign Bribery Report: An Analysis of the Crime of Bribery of Foreign Public Officials."
25. U.S. Department of Justice. (2022). "Foreign Corrupt Practices Act (FCPA): A Resource Guide."
26. European Commission. (2019). "Anti-Corruption Report 2019."
27. The Guardian. (2022). "France 'most corrupt country in Europe,' says survey."
28. Deutsche Welle. (2022). "Corruption still a problem in united Germany."